

Jeanne

Katherine J. Chen

Jeanne

Vertaald door Titia Ram

ISBN 978-90-225-9755-2

ISBN 978-94-023-1990-3 (e-book)

NUR 302

Omslagontwerp: Hodder & Stoughton, bewerkt door DPS Design & Prepress
Studio, Amsterdam

Omslagbeeld: © Holly Overden

Kaart p. 12: © 2022 David Lindroth, Inc.

Zetwerk: Mat-Zet bv, Huizen

© 2022 Katherine J. Chen

© 2022 Nederlandse vertaling Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel
van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor Jeanne
(1412-1431)

Ik zal een oorlogskreet slaken die nooit zal worden vergeten.
En ik schrijf u dit nu voor de derde en laatste keer;
ik zal verder niets meer schrijven.
Jeanne d'Arc

(UIT EEN BRIEF DIE AAN DE ENGELSEN WERD GEDICTEERD)

Personages

JEANNE EN HAAR FAMILIE

Jeanne, een meisje uit het dorp Domrémy in Armagnac, Frankrijk
Jacques d'Arc, Jeannes vader
Isabelle Romée, Jeannes moeder
Catherine, Jeannes oudere zus
Jacquemin, Jeannes oudste broer
Jean, Jeannes tweede broer
Pierre, Jeannes jongere broer
Durant Laxart, Jeannes oom
Salaud, Jeannes hond

ANDEREN IN DOMRÉMY

Hauviette, Jeannes vriendin
Jehanne, Hauviettes moeder
De priester

FRANSE ADEL

Karel VII, de dauphin, oudste overlevende zoon van de Franse koning
en onterfd als troonopvolger
Maria van Anjou, dauphine, echtgenote van Karel VII en dochter van
Yolande van Aragon
Yolande van Aragon, hertogin van Anjou en koningin van Vier Ko-
ninkrijken, moeder van de dauphine en bondgenote van Jeanne
Jan van Dunois, 'de Bastaard van Orléans', buitenechtelijke zoon van
hertog Lodewijk I van Orléans

Karel v van Lotharingen, vroege medestander van Jeanne
Karel vi, vader van de dauphin en koning van Frankrijk tot zijn dood
in oktober 1422
Isabella van Beieren, moeder van de dauphin en intens gehate konin-
gin van Frankrijk

CERUS EN HOVELINGEN

Robert le Maçon, gewaardeerd adviseur van de dauphin en bondge-
noot van Jeanne
George de la Trémoille, favoriet aan het hof van de dauphin en rivaal
van Jeanne
Regnault de Chartres, aartsbisschop van Reims en rivaal van Jeanne
Colet de Vienne, koninklijk bode van Yolande van Aragon

SOLDATEN

Robert de Baudricourt, commandeur van het garnizoen van Vaucou-
leurs en schoorvoetende bondgenoot van Jeanne
Bertrand de Poulengy, ridder en Jeannes reisgenoot van Vaucouleurs
naar Chinon
Jean de Metz, schildknaap en Jeannes reisgenoot van Vaucouleurs
naar Chinon
Étienne de Vignolles, beter bekend als La Hire, berucht soldaat en
vriend van Jeanne
Jean d'Aulon, Jeannes schildknaap
Raymond en Louis, Jeannes jonge pages

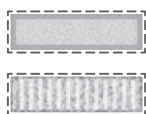
VIJANDEN VAN FRANKRIJK

Hendrik v, koning van Engeland tot zijn dood in augustus 1422
Hendrik vi, jonge zoon van Hendrik v en Catharina van Valois (ou-
dere zus van de dauphin) en opvolger van de Engelse troon
Jan zonder Vrees, voormalig hertog van Bourgondië, vijand van de
dauphin; in september 1419 omgebracht door de mannen van de dau-
phin

Filips de Goede, hertog van Bourgondië, zoon van Jan en bondgenoot van Engeland

Jan van Bedford, regent van Engeland en bondgenoot van Bourgondië

Frankrijk ca. 1429

Door de dauphin bezet gebied
 Door de Engelsen bezet gebied

Door de hertog van Bourgondië bezet gebied
 (*Het hertogdom Bourgondië ligt in Frankrijk)

✱ Jeannes veldslagen

Deel een

Het koninkrijk Frankrijk is al bijna honderd jaar in oorlog met Engeland, het resultaat van een eeuwenoude vete die doordringt in land en bloed.

De huidige koning van Frankrijk is Karel VI, ook bekend als Karel de Geliefde of Waanzinnige. Hij is een kwetsbare man die aan psychotische episodes lijdt en gelooft dat hij van glas is gemaakt. De huidige koning van Engeland is Hendrik V, in alles het tegenovergestelde van de meelijwekkende, krankzinnige Karel. Hendrik is een geharde en vurige strijder die vastbesloten is Frankrijk aan Engels gezag te onderwerpen, een gevreesde vorst om wie je niet heen kunt, een man die sterk gericht is op zijn doel. Engeland geniet onder het militaire leiderschap van Hendrik V een reeks overwinningen, waaronder de Slag bij Azincourt in 1415, en hij heeft de controle over Normandië, Parijs, en vrijwel alle territoria ten noorden van de Loire.

In het vacuüm dat door een incapabele Franse koning wordt achtergelaten, strijden twee individuen om de macht: Karel VII, de dauphin, de oudste nog levende zoon van de koning van Frankrijk, en de neef van zijn vader, Jan zonder Vrees, de invloedrijke en ambitieuze hertog van Bourgondië. In mei 1418 neemt Jan Parijs in en drijft hij de dauphin de hoofdstad uit. Slechts een jaar later raakt Karel VII echter verwickeld in de aanslag op het leven van Jan tijdens een bijeenkomst over een wapenstilstand op een brug in het stadje Montereau-Fault-Yonne. Dat is een ernstige politieke misstap en de start van een reeks van desastreuze gebeurtenissen voor de dauphin. Naar aanleiding van de dood van zijn vader zweert Jans enige zoon, Filips de Goede, de

nieuwe hertog van Bourgondië, wraak op Karel VII, zijn neef, en zweert hij de Engelsen tegen de Fransen te helpen. Zo strijden er in deze periode dus drie partijen om de macht, met Engeland en Bourgondië in een bondgenootschap aan de ene kant, en Frankrijk aan de andere.

In 1420 wordt tijdens een belangrijke politieke coup het Verdrag van Troyes ondertekend door Hendrik V van Engeland en Karel VI van Frankrijk. In dit verdrag wordt geregeld dat de in ongenade gevallen dauphin zijn plaats in de troonsopvolging van de Franse troon kwijtraakt, en er wordt een huwelijk gearrangeerd tussen Hendrik V en Catharina van Valois, de jongste dochter van Karel VI. Het Verdrag van Troyes verklaart dat de zoon (en toekomstige nakomelingen) van Hendrik V en Catharina van Valois over beide koninkrijken zullen regeren en dat Hendrik de plaats van de dauphin inneemt als troonopvolger van Karel VI.

Deze gebeurtenissen drijven de nu 'onwettige' dauphin, een jongeman van zeventien, ertoe zijn toevlucht te zoeken in het Loire-dal, waar hij zijn eigen hofhouding vestigt. Het is een turbulente tijd. Een stad die op de ene dag wordt veroverd door de Engelsen kan de volgende worden heroverd door de Fransen en andersom. Hoewel Karel VII zijn eigen bondgenoten heeft - zij die de bepalingen van het Verdrag van Troyes niet erkennen of accepteren, die vinden dat zijn aanspraak op de troon valide is en die niet onder Engels gezag willen leven - is het een erbarmelijke periode voor Frankrijk en zijn volk. De dauphin heeft veel wat tegen hem spreekt. Zijn moeder, Isabella van Beieren, erkent hem niet langer als haar zoon. Zijn zus Catharina heeft via haar huwelijk een verbond met de Engelse vijand. En Engeland heeft veel Frans land ingenomen, al is dat een aderlating voor de schatkist geweest. Hoewel hij via zijn bloedlijn de Franse troonopvolger is, moet de dauphin als hij ooit zijn koningschap volledig wil kunnen uitoefenen en in vrede wil kunnen regeren zorgen dat er een einde komt aan de oorlog met Engeland en Bourgondië.

Dat is waar dit verhaal begint.

I

DOMRÉMY, ZOMER 1422

Haar taak is stenen oprapen. Geen kiezelsteentjes, maar zware stenen met scherpe randen en hoeken. Terwijl de jongens van Domrémy samenkomen in het veld, staat Jeanne voorovergebogen en met zwart geworden vingernagels projectielen uit de grond te graven. Ze maakt van haar rokken, waarvan de zomen zijn samengeknoopt in een strakke vuist, een bundel die vol hangt met harde schatten.

Als haar broer Jacquemin fluit, komt de rest aanslenteren, een schuifelend en onzeker legertje waarvan hij de aanvoerder is, aangezien hij de oudste - zestien jaar - en langste is. Een stengel tarwe steekt als een enkele snorhaar in een sierlijke boog uit zijn mond. Hij staart naar de verzengende middagzon in een helderblauwe hemel, strekt een been en schudt een voet uit alsof hij die wakker wil maken. Boven hen ademt een hete wind uit, die op ieders hoofd enkele haren in beweging brengt. Een verstilling vlijt zich uit over het gras. Een jongen opent zijn mond om te gapen.

Ze laat Jacquemin haar verzameling zien, en hij knikt. Hij mag als aanvoerder de eerste stenen selecteren. Hij pakt er twee voor zichzelf en beweegt zijn blik naar de rest van zijn mannen. Ze loopt langzaam, doelbewust, de rij langs. Wat zij uitdeelt wordt niet lukraak weggegeven. Ze bestudeert elke uitgestoken hand, inschattend of hij is gehard door splinters, schrammen en beurse plekken, gewend aan stoffige gevechten op binnenplaatsen en in hooibergen, of nog onbekend met de rites van kwajongensstreken en hard werken. Je wilt een jongen geen steen geven die niet in zijn handpalm past, waar hij zijn vingers niet omheen kan klemmen en die hij daardoor niet met precisie kan

werpen. Dus geeft ze de vriendjes van haar broer, breedgeschouderde jongens van twaalf en dertien, stenen waarvan zij denkt dat ze geschikt voor hen zijn: stenen die zwaar en glad zijn.

Voor de kleinste van dit geïmproviseerde legertje, een jongen die ze enkel van gezicht en naam kent, bewaart ze de beste. Hij is pas zeven, en zij tien, en hij staat zorgvuldig, bedachtzaam zelfs, de nagels van de ene hand af te bijten terwijl zijn andere hand aan zijn zij bungelt. Als ze haar hoofdprijs naar hem uitsteekt, neemt hij die niet aan, dus moet ze de hand pakken die hij niet in zijn mond heeft en de twee stenen die ze hem toebedeelt erin duwen. Voor een steen is de ene heel gewoontjes. Maar de andere is glad en smal, en hij ligt gemakkelijk in de hand. In tegenstelling tot de gewone heeft hij een scherpe rand. Een glimlach was op haar gezicht verschenen toen haar hand over de scherpte in de warme aarde had geschuurd.

‘Misschien laten ze hun gezicht niet eens zien,’ zegt Jacquemin, die zich al verveelt. Hij werpt een steen op, als een jongleur die een voorstelling gaat geven, en vangt hem met een theatraal gebaar weer op.

‘Het zijn lafaards,’ voegt hij eraan toe.

Maar dan, achter hen, aan de rand van het open veldje: geritsel, een subtiele beweging waarvan ze opschrikken, en dan hoort ze haar hart in haar oren bonken. De vijand is gearriveerd, en even, heel even, staan ze als verlamd door wat ze zien. Het is alsof ze in een spiegel kijken: voor elke jongen uit het Franse Domrémy die er is, staat er ook zijn tegenhanger, zijn tweelingbroer, uit het Bourgondische dorp Maxey, het buurdorp op nog geen half uur lopen van hen vandaan, hun gezworen vijand. Tien tegen tien.

Ze valt op als nummer elf: een meisje dat is gekleed in flets geworden rode wol, met donker haar vol klitten dat over haar schouders valt. Jacquemin gromt tegen haar: ‘Wegwezen, Jeanne,’ en ze werpt hem een razende blik toe voordat ze in haar eigen tempo naar de rand van het strijdtoneel loopt. Daar bekijkt ze met over elkaar geslagen armen en tegen een boom geleund het schouwspel. Haar broer weet

niet dat ze drie stenen heeft achtergehouden, en als ze naar beneden kijkt ziet ze een dikke tak, als een knuppel, aan haar voeten liggen. Je kunt maar beter voorbereid zijn.

Het zijn twee kampen die uit schoffies bestaan. Je ziet waar hun moeders of zussen hun kielen en broeken hebben versted, de lapjes in een andere kleur die op knieën en ellebogen zijn genaaid, overal waar stof snel sleets wordt. Je kunt het collectieve gerommel van de magen bijna horen. Jongens hebben altijd honger, hoewel hun porties vaak groter zijn, en bij haar thuis moet je snel eten als je wat brood en *potage* wilt bemachtigen. Dat weet ze, met drie broers (twee oudere en een jongere). Als het voedsel schaars is, praten ze maar door over wat ze zouden eten als het voorhanden zou zijn: lappen druipend rundvlees, gerookte, vers gevangen forel, de banketten die ze zouden organiseren als ze van adel zouden zijn. Soms, als ze in een goede bui zijn, laten ze haar vlak bij hen komen en luisteren naar hun verhalen, en dan loopt het water haar in de mond, want ze houdt net zo van lekker eten als zij en heeft net als zij altijd honger. Maar meestal jagen ze haar weg, en als dat hun niet lukt omdat ze als een muur weigert zich van haar plaats te laten jagen, houden ze hun mond tot ze de stilte beu wordt en zelf vertrekt.

Niemand weet met zekerheid wanneer die nagespeelde oorlog is begonnen of waarom de jongens van het Franse Domrémy en het Bourgondische Maxey elkaar met stenen te lijf gaan terwijl het hun vaders lukt om weliswaar op hun hoede, maar toch vreedzaam naast elkaar te leven. Maar daar staan ze, die jongens op het veld. Daar staan ze, hun blikken op elkaar gericht, terwijl ze het laatste melkachtige snot aan hun mouwen afvegen, met rode wangen, niet van woede, maar van de zomerse warmte. Daar staan ze, met half samengeknepen ogen, een uitdruktingsloos gezicht en de kaken opeengeklemd. Slechts enkelen, vindt zij, zien eruit als geboren strijders: die haal je er altijd meteen uit; je ziet het aan hoe ze hun vijand aanstaren zonder ook maar met hun ogen te knipperen, aan hoe verstild en stil ze erbij staan,

aan de stand van hun hoofd. De jongens uit Maxey zijn goed voorbereid. Ze halen donkere stenen uit hun zakken. Ze vraagt zich af welke van hun zussen hen heeft geholpen stenen te kiezen, en of de projectielen die door een ander meisje zijn geselecteerd - een Bourgondisch equivalent van haarzelf; misschien heet ze ook wel Jeanne - net zo goed zijn als de stenen die zij hier heeft gevonden, hoewel ze denkt van niet. Zij heeft de beste stenen geselecteerd voor het leger van haar broer.

Hoe begint een gevecht? Welk kamp werpt de eerste steen? Of begint het van twee kanten tegelijk, zoals je handen samenkomen in gebed? Dat is een vraag die zij en haar oom Durand Laxart zich tijdens zijn bezoeken vaak stellen. Ondanks zijn nederige afkomst en gebrek aan scholing is haar oom een filosoof, een verhalenverteller, een zwerfver die in zijn veertig of vijftig jaar het leven van twaalf mannen heeft geleid. Niemand weet precies hoe oud hij is. Als hij glimlacht of schaterlacht en zijn mooie gebit laat zien, al zijn tanden intact en nergens een afgebroken stukje of zwart stompje te zien, zou je zeggen dat hij geen dag ouder is dan dertig. Hij zegt dat hij scheepsjongen is geweest, en kok, leerlooiersassistent, maandarbeider, dagarbeider en uurarbeider op de velden, in de havens, en, zo beweert hij, assistent van de beul op het schavot.

Dus hoe begint een gevecht eigenlijk? Hij heeft haar verhalen over veldslagen verteld, over legendarische veldslagen, die beginnen met een lied. Een gil. Een vloek. Een gebed. Maar op deze mooie zomermiddag, op een mooi stuk neutraal land dat tussen de twee dorpen in ligt, begint de strijd met een vraag.

‘Wie is dat?’ vraagt de leider van Maxey, die naar haar wijst.

Ze antwoordt voordat Jacquemin de kans heeft dat te doen: ‘Heb je het tegen mij, Bourgondisch stuk vuil?’ Misschien zijn het de stenen die ze in haar rokken heeft verborgen die haar dapper maken. Of de tak waarvan ze weet dat hij aan haar voeten ligt en die ze vliegensvlug kan oprapen.

Jacquemin werpt haar een dodelijke blik toe, een blik die zegt: *En nu wegwezen, voordat ik vader vertel dat je hier was, en dan krijg je er pas spijt van*, terwijl de aanvoerder van de vijand op de grond spuugt. Hij spuugt met zo veel kracht dat je zou denken dat hij een of twee van zijn eigen tanden uitspuugt. Hij staat op veilige afstand - zijn fluim landt ver van haar vandaan - maar Jeanne schrikt. Normaal gesproken is haar stem genoeg om haar broers op afstand te houden, terug te doen deinzen. 'Trut uit Armagnac!' schreeuwt de Bourgondische aanvoerder, en dan vliegt er een steen door de lucht; ze weet niet van welke partij. Het valt haar op dat hij niet op een bepaald doel is gericht. Ze hoopt maar dat Guillaume zijn hoofdprijs met de scherpe rand niet te snel heeft ingezet.

Stenen vliegen door de lucht, suizen door de wind als boze, zoevende vogels. Elke keer wanneer een steen een doel raakt, een schouder of buik, klinkt er een schreeuw van pijn.

Als de stenen op zijn, volgt er een gevecht, hoewel het meer een knokpartij is, waarbij elke jongen een ander van ongeveer zijn eigen afmetingen grijpt en er als een enkele massa mee over de grond rolt. Tandens bijten zich vast in enkels. Duimen worden in gesloten ogen gedrukt. Overal bewegen slungelige ledematen in een zwalkende, slingerende dans in wolken opgeschopt stof. Het hoge gegil van de jongere kinderen snijdt door het geschreeuw van de oudere. Ze wil meedoen, maar weet niet waar te beginnen, en ze ziet niet meer wie bij welke partij hoort. De volgende keer, bedenkt ze, zou het helpen als de jongens uit Domrémy zichzelf op de een of andere manier zouden onderscheiden, misschien als ze allemaal een lap van dezelfde kleur om hun arm zouden knopen. Of de Bourgondiërs zouden als gehoornde duivels gekleed kunnen gaan. Dan zou het ook duidelijk zijn. Ze glimlacht bij de gedachte.

Toen ze voor het eerst kwamen, had Jeanne de donkere rand bij de bomen rond het land gezien en had ze gezegd: 'Kijk, Jacquemin, kijk omhoog.' Met de stem die er altijd weer in slaagde een moorddadige

glinstering in de ogen van haar vader te brengen had ze tegen haar broer gezegd: ‘Je had weken eerder stenen moeten gaan verzamelen. Elke nagespeelde oorlog, de datum, tijd en locatie, wordt lang van tevoren door de aanvoerders bepaald. We’ - en daartoe rekende ze ook zichzelf - ‘hadden de beste stenen kunnen verzamelen en die in zakken met een touw hoog in de bomen kunnen hijsen. Dan zou elke jongen naar een verdekte tak hebben kunnen klimmen en de vijand zodra die was gearriveerd hebben kunnen belagen. Dan zouden de jongens uit Maxey hebben gedacht dat de hemel, of God Zelf, hen met stenen bekogelde. Ze zouden in hun broek hebben gepist van angst. Ze zouden op de vlucht zijn geslagen.’

Maar haar broer had haar alleen maar razend aangestaard. Hij is een jongen van weinig woorden. Zijn vader ziet dat als een van zijn sterke kanten. Zij vindt hem alleen maar vreselijk dom. ‘Als jij hier wilt blijven...’ had hij gezegd, zonder zijn zin af te maken. Toen had hij zijn arm uitgestoken en achteloos naar het veld gebaard. Ga maar stenen zoeken.

Ze ziet verderop Maxeys aanvoerder in een patstelling met Jacquemin, wat ervoor zorgt dat ze een arm wil uitsteken en hem door elkaar wil schudden: ‘Er zijn nog geen vijf minuten verstreken en je hebt nu al mijn hulp nodig!’ Maar ze buigt zich voorover. De stok vult haar hand. Ze rent in de richting van de rug van de vijand, het hoofd als een oranje vlam die het zonlicht opvangt. Ze heft de stok om toe te kunnen slaan, maar ook om iemand die overweegt haar aan te vallen van zich af te kunnen meppen...

Een gil doet haar halt houden.

Ze is nog niet bij de vechtende jongens, maar de stok valt uit haar hand. Ze draait zich om en staart in de richting van het geluid, beseft niet direct waar ze naar kijkt. Dan ziet ze het: te midden van het gevecht is een stilte gevallen. De stilte voelt vreemd; ze hoort hier niet. In een hoek van het veld waar twee jongens met elkaar in gevecht zouden moeten zijn, heeft er een afstand genomen. De andere ligt op

de grond. Ze ziet zelfs op deze afstand de intense angst en schrik op het gezicht van de jongen, terwijl hij terugdeinst en bijna over zijn eigen voeten struikelt. Hij slaat een hand over zijn mond en veegt er dan iets af met de voorkant van zijn kiel, terwijl anderen nu ook opkijken van hun knokpartij. Haar blik gaat terug naar de jongen die niet beweegt.

Ze weet al wie het is voordat haar ogen het gezicht herkennen. Guillaume van zeven. Het licht dat haar nek verwarmt is hetzelfde als altijd, maar anders. Het voelt nu scherp, als de punt van een mes die tegen haar huid wordt gedrukt. De jongens deinzen uiteen om haar door te laten. Misschien denken ze dat ze iets kan doen om te helpen, omdat ze een meisje is.

Nu beweegt de vijand weer: gezichten staan verwilderd en bleek, ze slaan op de vlucht in de richting van Maxey, waar ze de Bourgondische gelederen zullen sluiten en niets zullen toegeven. Niemand roept iets of rent achter hen aan om hen tegen te houden. Tegen de tijd dat ze bij Guillaume is zijn ze weg, en bewegen behendig als dieven in de nacht door het gras en tussen de bomen door.

Als ze naast hem staat, slaakt ze een zucht van opluchting: hij leeft nog. Dan knielt ze bij hem neer en voelt het alsof ze een van haar eigen stenen heeft ingeslikt. Ze probeert zichzelf ervan te overtuigen dat de wond niet zo erg is als hij eruitziet, dat een vleeswond, een diepe snee, verrassend hevig kan bloeden. Ze ziet dat Guillaumes ogen open zijn. Ze zijn grijsblauw als een bewolkte hemel en op een punt in de verte gericht.

Achter zich hoort ze Jacquemin zweren dat hij wraak zal nemen. Ze draait zich om; dit is niet het moment voor een bloedvete. Nu is zij degene die dodelijke blikken toewerpt en nors opdrachten geeft. 'Ga hulp halen,' commandeert ze. Haar broer maakt een geluid, een verstikte gil als een hond waar iemand op is gaan staan, en dan begint hij te rennen. Drie van zijn maatjes volgen in zijn kielzog. Iedereen die er nog is ziet eruit of hij gaat overgeven. Ze wenden hun blik af; ze neemt

aan omdat ze schrikken van het bloed. Er is heel veel bloed.

Ze wonen in een klein dorp, dus niemand blijft lang een vreemde. Ze heeft Guillaume op het stoepje van hun huisje zien zitten terwijl zijn moeder in haar tuin werkt, die als mooiste van heel Domrémy wordt beschouwd. Ze heeft hem een grijze kat zien oppakken, die er woont om op muizen te jagen, en hem met zijn wang, eerst de ene en dan de andere, tegen de nek van het dier zien wrijven. Hij is klein voor zijn leeftijd en de kat moet zwaar voor hem zijn om er lang mee rond te lopen, maar hij drapeert hem altijd als een zak meel over zijn schouder. Dan kriebelt hij hem achter zijn oor en probeert hem vast te houden als een pasgeborene, op zijn rug in zijn armen, hoewel het dier dat niet toestaat. Ze denkt: een jongen die zo lief is met dieren kan geen slecht mens zijn, toch? Ze scheurt een strook wol van haar rok en drukt de stof tegen zijn hoofd. De wol kleurt donker, bijna zwart, tot haar vingers helemaal kleverig worden. Het gras onder zijn hoofd kleurt rood van de achterkant van zijn schedel tot in zijn nek, alsof de grond zelf wordt geverfd, als een groene lap stof die in een emmer rood wordt gedoopt. Ze hoort een verwrongen geluid in zijn keel, dat daar blijft steken, en dan klinkt er een echo uit haar eigen keel. Het voelt alsof ze, in dit korte moment, met hem samensmelt; ze voelt wat hij voelt, die duizelingwekkende verwarring, een groeiende misselijkheid die niet weg kan worden gebraakt. Haar handen, koud, dan weer heet, dan weer koud, trekken nog een reep stof van haar rok, die ze tegen de wond drukt. Om te voorkomen dat ze over haar nek gaat van de geur van het bloed spreekt ze woorden tegen hem waarvan ze al weet dat ze leeg zijn voordat ze haar mond hebben verlaten. *Het is maar een sneetje. Hou vol. Er komt hulp.*

Ze wil Guillaume vragen hoe het is gebeurd. Was het een steen, een stuk hout, of gewoon een vuist? Had de jongen die dit heeft gedaan een verborgen wapen? Maar ze vraagt het niet. Ze denkt, aangezien ze weet dat hij gaat sterven: mijn gezicht moet niet het laatste zijn dat hij ziet op deze aarde. Zijn moeder of vader of zus zou hier moeten zijn.